

Co to je filosofie a jaké je její poslání [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 5. 1. 1994

◆ lecture, Czech, origin: 5. 1. 1994

Co to je filosofie a jaké je její poslání [1994]

5. 1. 1994

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Tak to mě upozorněte, ale ono zas... O Gaussově křivce jsem tady už hovořil. Ano, ta se uvádí...

Jiný hlas: Ano, to se uvádí jako příklad, proč se ta statistika vysvětlovala, že o myšlenkách a citech celého národa.

Takže když si tohle připomeneme, tak problém norem, ve smyslu takřka zdůvodněné zvykem, nemůže být řešen na základě frekventovanosti nějakého jevu. To, že Gaussovou křivkou můžeme vyjádřit frekventovanost, ještě neznamená, že bychom tím vrcholem té křivky mohli nějak rozhodovat o tom, co je normální. Prostě normální v tom smyslu největší frekventovanosti nemá s normou co dělat. Je to bohužel zaměňováno.

A my jsme si tady řekli, že za prvé ten vrchol křivky se mění, se posouvá. Takže my bychom potom museli pro různé období, pro různé časové úseky třeba v dějinách nějaké společnosti, předpokládat různou normalitu. To znamená, že bychom museli, a to se vskutku děje, víte, že třeba slavný historik Ranke byl přesvědčen – a u nás Pekařova škola, Pekař – byli přesvědčeni, že existují jakási období v dějinách, která spolu nemají žádnou souvislost a nesmíme je srovnávat. To byl hlavní argument Pekařův proti Masarykově tezi a programu, kde ukazoval, že naše obrození navazuje na českou reformaci. Na tu první reformaci, husitství. A namítal proti tomu ne jako katolík – Pekař v žádném případě katolík nebyl, to byl liberál – ale namítal to právě z těchto důvodů, že husitství patří do středověku a že říkat, že navazujeme na něco ze středověku, je prostě nonsens. To je nová doba, naše obrození. Tam můžou být jen nahodilé podoby, ale přece s takovými nahodilostmi nemůže vědecký historik pracovat. Prostě je to všechno úplně jinak. A když chceme vyložit, jak to bylo v husitství, musíme se ponořit do té doby staré a nesmíme to aktualizovat do dneška. To je ten hlavní důvod Pekařův. Celá ta Gollova škola je vlastně založena na tom Rankeovi de facto.

Je to předpoklad, že jsou jakési světy v rámci dějin společnosti, které spolu nesouvisí, které vznikají a zanikají, rozvinou se a zase upadnou a mezitím vzniknou zase jiné, a tam není komunikace a prostě pojmy nejsou stejné, slova někdy přetrvávají, ale znamenají něco jiného. Styl životní je jiný.

Zatím za vším je jakási skepse, která je stará. Je to skepse sofistů, kdy víte, že jeden slavný sofista prohlásil: nic není; kdyby něco bylo, nemohli bychom to vědět; a kdybychom to mohli vědět, nemohli bychom to nikomu sdělit. Tento poslední argument, nemohli bychom to nikomu sdělit, to je právě to, že jedna epocha nemůže sdělit nic té druhé. Že není žádný kontakt možný.

Tedy tohleto je to, o čem pak mluví Nietzsche jako o znehodnocení hodnot, *Entwertung aller Werte*. Všechno je to relativní. Každá doba má svou normalitu, každý člověk má svou normalitu. Proč hnát někoho před soud? On má jinou normalitu. Prostě s tímhle se vystačit nedá. Když to takhle vidíme v tom širším kontextu, tak ono to někde vypadá jako držitelné, ale když to rozšíříme, tak to držitelné není. Pravda je, že celá společnost je založena na tom, že se lidé mohou domluvit. A že my můžeme rozumět i Platónovi. A že jsme přesvědčeni, kdyby Platón ožil, že by mohl rozumět nám. Že v zásadě, i když jsou největší potíže, tak my můžeme rozumět primitivním národům. A naopak ty primitivní národy, že se mohou naučit rozumět nám. My můžeme, i když je zapotřebí vynaložit značnou energii, pochopit, o co šlo ve Védách a s Lao-c'em a Konfuciem. My můžeme pochopit, co se děje třeba dneska v Japonsku. A Japonci naopak zase dělají obrovský proces jakési europeizace kultury, myšlení a všeho možného. Ze své tradice, které se nevzdávají, pokoušejí se asimilovat evropské myšlenky a způsoby umění. Zásadně je to možné, i když to dá práci. Samozřejmě to dá práci, protože je obtížné

rozumět druhému člověku i mezi sebou si tady. Ale je to možné. Nelze to zásadně odmítat a tedy také je možné navazovat na staré tradice z jiných epoch.

Navíc nejenom, že to je možné, ale že vůbec víme, že nějaké ty staré epochy byly, už je způsob navazování. Protože kdybychom nenavazovali, kdyby to nebylo možné, tak vůbec nevíme, že ty staré epochy jsou. Takže jestliže si toto všechno uvědomíme, tak nemůžeme přijmout to, že by normalita mohla být identifikována s největší frekvencí, frekventovaností. A že, protože tato nejvyšší frekventovanost, ten vrchol té Gaussovy křivky, se pohybuje, že tedy ta normalita se proměňuje.

Není žádné možnosti srovnávání a shledávání, která normalita je normálnější. Tedy normalita by neměla mít charakter jakéhosi ideálu, který je poznáván sice postupně, má své fáze, ale je poznáván jinak, než že by byl teprve zjistitelný statisticky, když už se vyskytuje. Toto pojetí normality je něco jiného, než o čem chceme hovořit. Nám jde o něco odlišného. A teď jde o to, co to je. Jestliže se zjistí, že se frekventovanost posouvá – ten vrchol křivky se posouvá – tak my se tážeme, zda se posouvá správným, či nesprávným směrem a jaká je norma pro posouzení té správnosti. Tam už o frekventovanost prostě nemůže jít. To bychom museli mít nevím kolik zeměkoulí, kde se všechny ty vývoje odehrávají a v každé trochu jinak, a teď by ty normality byly v každé zemi jiné. A co je tou největší frekventovaností těch milionů zeměkoulí a vývojů?

Prostě to nejde. Jakmile to rozšíříme do této dimenze, vidíte, že to je pojem, který není udržitelný. Je to pojem, jehož platnost musí být omezena na úzkou oblast, a tedy je nefilosofický. Vědci si s tím mohou vystačit, když jsou skromní, nebo v tomto „skromní“ v úvozovkách, to je jejich záležitost, ale každopádně je to pojem pro filosofii neakceptovatelný. Čili je otázka, jak se to vlastně s těmi normami má. A teď si musíme uvědomit, že otázka norem a normálnosti je úkol, který před námi leží. Musíme se pokusit o jakousi interpretaci, která vůbec není samozřejmá, naopak po mnoha stránkách bude směřovat proti tomu, co se v běžném životě považuje za samozřejmé.

Tato otázka normality není otázkou jen subjektivní nebo lidskou, nýbrž má své místo také v přírodě. I když se neomezuje jen na živé bytosti, něco si na nich ukážeme. Postavme si otázku: Je normální, aby živé bytosti žily ve vodě, anebo je normální, aby žily na souši? Tato otázka nemá smysl, poněvadž víme, že některé žijí na souši a některé ve vodě. Je normální, aby ryba žila na souši? Moc normální to není. Ale víme, že jsou ryby, které značnou část svého života žijí na souši. Podobně jsou ryby, které jsou schopny hezkých pár vteřin plachtit ve vzduchu. Naopak jsou ptáci, kteří jsou schopni se střemhlav vrhnout do vody, lovit pod vodou a plavat jako potápěči. To všechno jsou anomálie. Jsou savci, kteří celý život žijí ve vodě. Vůbec z ní nevylezou, nebo kdyby vylezli – když někde ztroskotají na písčíně – tak uhynou, pokud je lidé nedostanou zpátky na volné moře.

Čili ukazuje se, že každý živočišný druh má jakousi svou normalitu. Pro velrybu je normální žít ve vodě, ale pro savce všeobecně to moc normální není. Těch savců, kteří žijí ve vodě a nikdy se z ní nedostanou, je málo. A přece, kdyby se náhodou vyskytla jednotlivá živá bytost – řekněme, že bychom zjistili, že existuje kočka, která loví ryby podobně jako ledňáček, ponoří se do vody a loví. My víme, že takové kočky existují. Vzniklo to asi tak, že se kočky rozmnožily na malém ostrově, neměly dost žrádla, a tak se musely naučit lovit v moři. Naučily se to postupně po generace tak, že dnes se tím hlavně živí, ten ostrov je zaplavený kočkami a považuje se to za biologickou kuriozitu.

Když to udělá jedna kočka, je to anomálie. Když to udělá celá skupina koček na jednom ostrově, jsme nakloněni jim připsat jakousi normalitu. Tam je to normální. Když tam nějaká kočka nedovede chytit rybu v moři, tak zajde. Jak vidíte, pořád tam je ta frekventovanost. Ovšem už je trochu relativizována, protože se ukazuje, že frekventovanost se musí posuzovat vzhledem k nějakému omezenému okruhu. Je strašně důležité, jak definujeme, co vlastně počítáme a statisticky zpracováváme. Když statisticky zpracováváme savce vůbec, tak počet druhů, kteří žijí jenom ve vodě, je poměrně malý.

Naproti tomu, když si vezmeme ten jednotlivý rod, velryba, najednou tam ta normalita, to, co bylo anomálií vzhledem k času, se stává normalitou. Na druhé straně ale to množství není rozhodující, protože například při pandemiích nebo endemiích nepovažujeme chřipku za normální, i když ji skoro všichni dostanou. Jak to, že najednou frekventovanost nám nestačí k tomu, abychom z toho vyvozovali normalitu? Jak to, že normální je být zdravý, když většina lidí je nemocných? Jak vůbec rozeznáme nemoc od zdraví?

Takový Bergson si myslí, že myšlení, intelekt, je omyl přírody. A vlastně je to jakási falešná mutace nebo já nevím, jak bychom to nazvali, prostě je to nemoc. Myslet je nemoc. To může říct samozřejmě jedině na základě čeho? Jestliže všichni lidé nebo skoro všichni lidé myslí, tak je to jakási pandemie. A proti tomu zdravý zůstane hmyz, který nemyslí, který pracuje na základě instinktů.

Čili zase vidíme, frekvence sama o sobě nemůže zakládat normalitu. Všimněte si, jak třeba naši politici tohle nerozeznávají a bohužel i někteří filozofové nebo pseudofilozofové, a jak argumentují: „No tak ta kriminalita vzrostla, nepochybně. Na to jsou statistiky. Ale to je normální. To je v celém světě.“ Jistě jste to slyšeli. „AIDS se šíří, a to je normální, to je ve všech zemích. Případů rakoviny přibývá, to je normální, to je ve všech civilizovaných zemích.“ Ta nesmyslnost tohoto výroku bije do očí, ale je založena na záměně frekvence a normality. Z toho, že je něčeho hodně, vyplývá, že to je normální. Ale ono prostě nenormality, abnormity může být hodně a zůstává to abnormitou.

Tedy to, že se tím zabýváme, není mlácení prázdné slámy. To je vážný problém, i když tradiční chápání je strašlivě determinováno těmi koncepcemi platónskými nebo aristotelskými. Jakmile se řekne norma, tak se tím myslí nějaká ta věčná nehybná Platónova idea nebo stejně nehybná věčná Aristotelova forma. I když jsou tady jakési vyježděné koleje, o kterých platí *vestigia terrent*, stopy odstrašují, stopy nás děsí. My nechceme těmito vyježděnými cestami jet. Tak žádné řešení, žádná alternativa nemůže být hledána v tom, že převedeme normalitu na frekventovanost. Je evidentní, že to nikam nevede.

Dnešní otázka norem není původně jakýmsi přežitkem těch starověkých řeckých konceptů, ale je aktuálním požadavkem některých disciplín. Tedy my jsme si tady hovořili o té pandemii. V medicíně je otázka normality strašně důležitá. Prostě má-li lékař léčit, tak nesmí léčit zdraví. Musí léčit nemoc. Musí vědět, co je zdraví a co je nemoc. On si nemůže, jenom proto, že nemoc se strašně rozšíří, zařadit tu nemoc do zdraví. V medicíně je otázka normality strašně důležitá.

Ale to nejde jenom o medicínu. V právnictví je to taky tak. V oblasti práva je otázka toho, co je právo, co je spravedlnost a co není právo a není spravedlnost, strašlivě důležitá. Zase je tam jistě nebezpečí, a to patří k modernímu věku, k modernímu člověku, že se to převádí. Tady to nejde na otázku frekvence, nýbrž tady jsou na to zákony. Ovšem už tradičně se o tom ví, zákony známe už z Chamurapiho. Tradičně se rozlišuje právo pozitivní, což je právo založené na zákonech, a právo, řekněme, zvykové. Zase založené na zvycích. Jako kdyby zvyky ustavovaly právo nebo zákony ustavovaly právo, a jako kdyby zákony tady nebyly proto, aby právo bylo dodržováno. Tedy jako pomůcka, jak prosadit právo a spravedlnost. A podobně ty zvyky, jako kdyby nevznikaly proto, aby byla prosazena spravedlnost a právo, a nikoliv že spravedlnost a právo je vedlejším produktem zvyků.

To je všechno vliv toho moderního myšlení, které znamená to přehodnocení hodnot, nebo odhodnocení hodnot, jak to nazval Nietzsche, a to se tak souhrnně označuje tradičně právě jím raženým termínem – evropský nihilismus. Ať jsou nihilismy také jiné, jiného typu. Toto je evropský nihilismus. Nietzsche to interpretuje tak, že evropský nihilismus je specifický v tom smyslu, že nebyl myslitelný bez křesťanství. Spočívá v tom, tak to interpretuje Nietzsche, že tady křesťanství sehrálo důležitou roli, že vytyčilo jakési normy, jímž pak samo nedostálo. Mezi těmi normami, které vytyčilo, byly neřešitelné rozpory. Co zvítězilo podle Nietzscheho, je ten apel k té jedné normě, to jest

opravdovost. A opravdovost ukázala ty další normy jako neudržitelné. Čili křesťanství tady sehrálo důležitou roli, nebýt křesťanství, nebylo by specificky evropského nihilismu. Toto je koncepce Nietzscheho.

Je to koncepce zajímavá, důležitá, je třeba s tím kalkulovat, nebudu se toho dotýkat příliš detailně. Jenom bych naznačil jednu věc, že tento koncept Nietzscheův je třeba reinterpretovat. A to v tom smyslu, že to, co vedlo k rozpadu, k selhání křesťanství historicky chápaného – nemluvím o ideálech, nýbrž o historické skutečnosti křesťanství a o místě této skutečnosti v evropských dějinách – že to, že to v křesťanství takto dopadlo, že tedy vedlo k tomu, čemu říká Nietzsche evropský nihilismus, nespočívá v rozporech uvnitř křesťanství. To je vlastně nedostatečná interpretace. Nýbrž že jde o rozpor mezi dvěma tradicemi, židovskou a řeckou, které byly pospojovány všelijak různými způsoby, nikdy ne zcela vyhovujícími, a přesto to pořád spolu v rámci křesťanství bylo.

Čili to křesťanství ne že by bylo samo zevnitřka rozvráceno, nýbrž rozvrácena je ta synkreze mezi dvěma tradicemi, židovskou a řeckou. Čili trochu je potřeba reinterpretovat tu diagnózu Nietzscheovu, ale něco takového se tam stalo. Totiž to, co bylo interpretováno jako hodnoty – a co teda v důsledku převahy řeckého stylu myšlení bylo interpretováno jako jsoucno, hodnota jako něco, co jest v plném smyslu, jako pravá skutečnost, která tu je jako vzor, který je třeba napodobit – toto se ukázalo jako neudržitelné.

Čili ten takzvaný nihilismus je pouze popřením té řecké tradice. Aniž se to připouští. A dokonce historicky se to takovým zvláštním způsobem odehrálo, že ten nový věk, který začíná s tou kritikou a s tou relativizací – potom dočasně se to trochu zastaví a teprve v moderní době, v té druhé polovině nového věku, se to potom provalí všechno v té největší šíři – že tento začátek v novém věku vlastně začíná ten nihilismus ve jménu návratu k Řecku. To jest v tom humanismu, v renesanci. Tam to vypadá jako návrat řecký. A přitom to je počátek vyvracení Řecka. A dokonce ten muž, který rozpoznal, co to je ten evropský nihilismus, tak jako lék nabídl nový návrat k Řecku. Samozřejmě dionýské tradice, ale k Řecku. A to udělal člověk, který se narodil ve farářské rodině, protestantské.

Tady vidíme, jak v té otázce norem se tady vlastně obráží celá dosavadní historie filozofie. A jak je potřeba to všechno vidět strukturovaně, jinak, než se to obvykle vykládá. To, co přijímal Nietzsche jako to, co porazilo ten zbytek křesťanství, je právě to, co v křesťanství jest řeckého původu. Totiž tu opravdovost. Která pak znemožnila vzít vážně některé další momenty v křesťanství, protože vzít vážně – já to teď trochu zjednoduším – vzít vážně, že mám milovat nepřítele, je třeba se nebránit zlu, ale když vás někdo udeří v tvář, tak nastavit druhou. Opravdovost vám nedovolí tohleto říkat a přitom se rvát. A vy víte, že se rvát musíte. Kdo se nerve, tak je odstrčený.

A teď tady pořád budou lidi, kteří jsou úplně fascinováni tou myšlenkou milovat nepřítele, nastavit druhou tvář, všechnen svůj majetek rozdat. Kolikrát v dějinách už se tohleto lidi v plném nadšení pokusili realizovat. A vždycky to ztroskotalo. A většinou hrozným způsobem. To jest, ne že by to jenom ztroskotalo, ale že to sebou přineslo prostě hrůzu. Tak upřímnost, otevřenost, pravdivost, opravdovost, ta vám prostě nedovolí tyhle věci dávat dohromady. Prostě jestli opravdu jsem přesvědčený, že musím nastavit druhou tvář, tak musím nastavovat a prostě nemůžu mít vliv na tento svět. A nebo, jestliže vidím, že nějaký patvorný člověk se tady dere kupředu a přitom já vím, že jestli se tam dostane, tak bude se všema náma zle, tak cítím vnitřní povinnost mu házet klacky pod nohy, když nemůžu nic lepšího. Aspoň si trochu vypomáhat. Udělat tuto obtíž. A najít pár lidí, kterým je možno důvěřovat. A prostě bránit se tomu, aby právě ty nejhorší se dostaly do funkcí a potom nad námi měly moc. To nejde dělat tím, že zastavuju zlou vůli, to nejde. Jestliže tedy skutečně tomu chci bránit a jestli, jak Masaryk říká, bránit se zlu, třebas železem... Přitom na závěr Světové revoluce a na závěr Nové Evropy říká: „Ježíš, ne Caesar.“

Takže to možné je. I železem. A Ježíš, ne Caesar. Prostě jestliže jsem opravdový, tak podle Nietzscheho tohle nemůžu. Říká zároveň: „Tohle nemůžu držet zároveň, nemůžu se chovat v životě a v myšlení tak, že oboje držím. Bud', a nebo.“ A to je ten základní rozpor, který podle Nietzscheho vede k tomu evropskému nihilismu. To je příklad jeden. Samozřejmě ten rozpor je obecnější, ale tady jsem to chtěl na tomhle ukázat.

Jiný hlas: Chtěl jsem se zeptat, vy jste uvažoval o Masarykovi, o tom, jaký to byl paradox, že on musel v těch dvou lodích... Podle Nietzscheho. Nebo tak podle vašeho výkladu Nietzscheho. Jestliže podle té logiky to vede k tomu nihilismu, nevede třeba k tomu, že se Masaryk stále drží těch idejí, ze kterých se zrodili, nebo kterými se zrodili? A když se pak rozpadlo to Rakousko-Uhersko, tak potom je buď to, že se Masaryk zásadně mýlil, nebo ty ideje byly špatné...

Ladislav Hejdránek: A další možnost vás nenapadá? Ty ideje byly dobrý, ale my jsme se jich nedrželi, a tudíž se nám to rozpadlo. A měl pravdu. Máte to moc jednoduchý. Prostě jsme se nedrželi těch idejí. Copak ta první republika byla masarykovská skutečně? No tak vidíte. Tak my jsme se nedrželi idejí. My jsme se drželi sami sebe, dělali jsme si, co chtěli, a dokonce i sám Masaryk nebyl dost masarykovský, říká Rádlo. Takže ani Masaryk se nedržel těch idejí původních, které známe třeba z České otázky a nebo z Naší nynější krize a dalších. Dokonce ani těch, které jsou v Nové Evropě a ve Světové revoluci, které už napsal za první republiky, ani těch se nedržel. A zejména se republika nedržela, naše politika první republiky se nedržela těchto základních idejí, kde šlo o demokratizaci této společnosti.

Prosím vás, jak může v demokratickém státě, kde všichni občané jsou si rovni, jak může někoho napadnout říct, že to je Československo a chtít ať na Maďarech a na Němcích, aby se považovali za Čechoslováky? Jak se může Němec považovat za Čecha nebo Slováka? Nebo Čechoslováka? Proč se to tak blbě jmenuje? Když tady máme tři miliony Němců. To byla provokace. Copak se může stát, že prostě ve Francii přijde nějaký diktátor z Languedocu a řekne: „To už nebude Francie, nýbrž Languedocsko.“ To je provokace pro všechny lidi, který nemluvěj tím starým jazykem, nýbrž mluvěj tou novou francouzštinou. Provokace. Ty jsou tam občané druhého řádu.

Už jenom například tohle. Jsme si tady postavili a navíc teda, co se dělo při sčítání. Jaký podvody se dělaly. Jak když někdo měl otce Čecha a matku Němku, tak byl po otci Čech. Když měl matku Češku a otce Němce, zas to bylo jednou po matce, jednou po otci, ale vždycky Čech. Pokud nebyl dost pohotověj, vzdělanej, byl to prostý Němec, tak se nechal obkecat. Nebo navíc byly slibovány různé věci, co když bude Čech, když dá děti připsat jako Čechy a tak dále. Potom se psalo v novinách.

Tady bylo obrovský nebezpečí, že z toho vznikne vnitřní nacionální konflikt. Kdyby nebylo odsunu, tak možná, že dneska by to dopadalo hůř s náma. My jsme se s těma Slovákama dost slušně rozešli jakoby, i když to byla blbost, ale jako celkem bez srovnání s tím, co se děje jinde, tak si můžeme ještě děkovat a blahorečit. Ale tady se mohlo dít cokoliv. Prostě to nebyl politický způsob, který by připravoval mír v této zemi.

A to se netýká jenom těch Němců. To se týká například, všimněte si, levicové strany tady měly první vládu, byly ve většině. Byla to konkrétně sociální demokracie. No a teď se štěpila, komunisti se odštěpili, rozdělila se levice a to byla příležitost pro pravé strany, že přišly do vlády a vládly. A tyto pravé strany neměly dosti odpovědnosti, prostě protože byly proti sociální demokracii, tak byly protidělnický ergo nutně. Stavěly na zemědělcích daleko víc. Byla to agrární strana například a podobně.

A když přišla krize, ta na nás spadla, jako kdyby ji nikdo nemohl čekat a ona náznaky byly předtím a prostě se to nečekalo. Nikdo na to připraven nebyl. Nejenom u nás, také ve světě, ale to není omluva

pro nás. To je zase otázka norem a frekvencí. Že to je v celém světě, tak je to normální, že nás něco napadlo zlého? Že to nikoho nenapadlo ve světě, tak je to pro nás omluva? Nikoliv. Naše situace byla zvláštní. Ten svět to přežil, ale my jsme to nepřežili. My jsme na to měli být připravení.

Prostě a dobře tady se neudělalo pro ty lidi, pro ty deseti tisíce a statisíce nezaměstnaných lidí se nic neudělalo. Oni umírali hladu. To je fakt první republiky. Kterej, když chceme vysvětlovat tím, že to byla celosvětová krize, tak nám to nepomůže. Naše situace byla zvláštní. My jsme vznikli na rozpadlém starém Rakousku a my jsme si nemohli dovolit přežít nějak takovýhle potíže. My jsme museli řešit. Jako vůbec malé národy musejí řešit větší problémy než ty velké národy. Patří k věci. Proto také, ale právě v malejch národech vznikají daleko lepší myšlenky než v těch velkejch. Poněvadž ty velký pak si je přivlastňují a pak je vydávají za své, ale ta demokracie není myšlenka anglická, nýbrž je to myšlenka holandská.

Prvního skutečněj demokratickej stát bylo Holandsko. A tam se dalo žít a tam se stěhovali ze Španělska Židé. Proč se nestěhovali do Anglie? Výjimečně ano, ale proč masa Židů, který nemohli přežít, který byli likvidovaný hrozným způsobem ve Španělsku, proč šli do Holandska? Protože tam byla první demokracie. Podobně prastaré demokratické tradice, které dneska už jsou značně zkomatělé ve Švýcarsku. V takových malých zemích, tam je ten začátek demokracie. Anglie je klasická, protože vynalezla jednu velkou věc: svoboda se neuskuteční tak, že se všem udělí, nýbrž že se nejdřív udělí části společnosti. A pak se to postupně rozšiřuje, ne najednou všechno. Jak se to udělá najednou, tak to je nejlepší způsob, jak spadnout do diktatury. To je velká věc anglická, skutečná demokratická politická správa. Větší šance znamená větší nároky, větší odpovědnost.

To je další věc a za druhé, prosím vás, co to znamená? To je přímo už kritika Masaryka. Jistě víte, že se považují za myslitele, který chce navazovat na Masaryka. Ale jediná možnost, a to mě naučil taky Rádl, jediný způsob, jak můžeme na někoho navazovat pozitivně, je všude ho kritizovat tam, kde ho nemůžeme přijmout. Člověk, který spolkně celého myslitele, je k ničemu. Jednoznačný, naprosto fanatický zastánce určitého filosofa nebo filosofického konceptu je k ničemu. Navazovat tak, aby z toho něco bylo, aby to ožilo, aby to nebyla muzeální záležitost, je možno jedinečně tak, že se kriticky distancuju. Na první pohled to může vypadat jako kritika, negace, a ve skutečnosti to je způsob navazování.

Tady to je skutečně kritika Masaryka. On měl jistě pravdu v tom, že katolická tradice celá padla, že byla nekvalitní, že obrození nemělo na čem navazovat. Jestli nějaký vliv tady můžeme doložit, tak to byl prostě faktický vliv. Když se něco děje dvě stě let, tak to nějaký vliv má, ale ideje, koncepce neexistovaly. Nebylo na co navazovat. Jenže říci, že tato republika navazuje na husitství, „Tábor je náš program“, znamená udělat politický nesmysl. Tady byla spousta lidí z nejrůznějších důvodů, někdy správných, někdy nesprávných, velmi pochybných – hnutí *Los von Rom* – vystupovala z církve katolické. Spousta kněží vystoupila z církve a založila církev husitskou, tedy československou, která se mezitím vyvíjela různým způsobem a dneska je ve velké krizi. Ale spousta lidí prostě jen odpadla, poněvadž v katolické církvi byli naprosto jen formální členy. Dělal jim to potíže, tak jakmile byla první příležitost, tak odešli. Tím se vlastně posílil ten katolický zbytek.

V celé této situaci vyhlásit, že „Tábor je náš program“, je jednak principiálně pochybné, protože právě Tábor je pro nás spojen s husitskými válkami, s opevněným městem a potom s těmi spanilými jízdami později do těch okolních zemí. Myslím, že jsme tenkrát byli na nejlepší cestě stát se střeoevropskou velmocí, která bude krutě sužovat ty lidi kolem. Naštěstí jsme to tenkrát nevyhráli, jinak bychom dneska byli v situaci těch koloniálních velmocí, které nevěděly, co dělat po té válce, když přišly o kolonie. Mohl vzniknout stát, já nevím jaký ještě. V této situaci si postavit, přestože spousta katolíků odešla, ale přesto tady většina katolíků byla, a teď jim tváří v tvář ohlásit, že nový stát je stát, který

navazuje na husitství, který navazuje na Tábor, to znamená zase udělat z katolíků občany druhého řádu.

Už jsme tady měli, že tento stát si postavil proti sobě Němce, nebo Maďary. Tam se dokonce Maďaři chtěli odtrhnout, vojensky se to zvládlo. Pak se na jižním Slovensku Maďaři chtěli odtrhnout, to se taky zvládlo. Nový stát, první republika, si musel vybojovat své hranice, takže tím pádem se tam zachovaly, jinak by to nebylo asi možné. Třeba to vyjde. Ale my jsme tady vyhlásili s tou československou... Němců bylo přes tři miliony. A aby se dostali do pozice menšiny – tady bylo něco málo přes deset milionů obyvatel a z toho tři miliony byli Němci – Němců bylo víc než Slováků. A aby se dostali do pozice menšiny, tak se vymyslel československý národ.

Tady musíme rozlišovat. Československý národ v herderovském smyslu, a to byl podvrh. A potom máme československý národ v západním smyslu, to jest, že *nationality* by měla být československá. Ve smyslu jako *nationality* je *American*, ačkoliv jsem ze státu Arkansas nebo Nebraska. *Nationality American*. Samozřejmě to znamená státní příslušnost. Už je u nás zvykem, že to tak nikdo nechápe. To byla koncepce Rádlova. Rádl byl přesvědčen, že tento stát musí být založen na státním občanství a ne na národnostním principu. Protože se to nemá jmenovat národní stát.

Takže jsme postavili proti sobě Němce, po té krizi jsme postavili proti sobě Židy, přinejmenším jsme je neutralizovali. Proč má dělník cítit jako doma někde, kde nedostane práci? A přijde o ni a ne svou vinou, protože je světová krize, a vláda pro to nic neudělá, aby tu pomoc řešila. Druhá věc jsou potom katolíci, no a posléze jsme proti sobě postavili Slováky. Ačkoliv sice bylo nám Čechům vyčítáno, že jsme byli větší, my jsme ještě měli Ukrajinu za Karpaty, Zakarpatskou. My, Češi, z těch českých zemí, my jsme to odepsali ve válce, teď jsme odepsali Slováky, uvidíme, jak to bude dál. A postavili jsme proti sobě Slováky, protože jsme posílali za trest lidi na Slovensko, když tady něco provedli Češi. Samozřejmě jsme dělali taky mnoho dobrého. Jenomže to dobré se zapomene a ty urážky, ty tam zůstanou.

Já mluvím o kritice. Mluvím konkrétně o tom, že jeden profesor měl na starosti knihovnu pauperum, fond pro chudé studenty na střední škole, defraudoval to a za trest byl poslán na Slovensko na střední školu. Místo aby byl zavřený. Tedy tento stát nemohl obstát. Ale proč nemohl obstát? Ne že ty ideje byly špatné, nýbrž že na ně každý kašlal. A samozřejmě, že stát se musí udržovat ideami, z kterých vznikl. Jenomže když se neudrží, tak se rozpadne a není to chyba ideí, nýbrž toho, že nebyly dodržovány. Nesmíte si to zjednodušovat. Věci jsou komplikované, musíme všechny ty komplikovanosti vidět a neredukovat reálné skutečnosti na schémata.

Jiný hlas: Já vás poznám tak, že vy se tak vykašlete na nějaké to venkovství, věnujete se těm svým myšlenkám, svým peckám, svým schématům. Ale proč Masaryk nezavedl třeba takový ten systém státní veřejné správy, jako byl v Německu? Německo se dostalo dál, zaměstnalo spoustu občanů za přijatelných podmínek. Proč to Masaryk, když byl prezident, nezavedl?

Vy myslíte, že Masaryk jako prezident u nás mohl tohle zařídit?

Jiný hlas: Mohl to alespoň sám navrhnout a sám prosazovat.

Víte, co navrhl? To si teď nastudujte, než budete něco říkat. Tady z vás mluví jen, že máte jakési rodinné pozadí nebo nevím, kdo na vás měl ten vliv, že jste prostě proti Masarykovi. Ale bez důvodu. Vy to neznáte. Prostě žijete v jedné tradici a to je přesně tak chybné, jako když se řekne, že Masaryk navazuje na Tábor. To je přesně to samé.

To nemůžeme, takhle se budeme hádat. Takhle se budeme hádat o Mariánský sloup a o Husu v pomnících a tak dále, a mezitím se svět vyvine hrozným způsobem a my na to nebudeme zase

připravení a zase nás někdo slupne. Protože se budeme hádat, jestli Masaryk měl navrhnout to či ono a jestli se drbal na šošolce. Uvažujte trochu, aspoň tady na vysoké škole. Trochu kritiky do toho myšlení. A sebekritiky.

Jiný hlas: Nebo tak ještě jinak. Proč Masaryk odmítl, když ta šance tady byla, být tím diktátorem? Mohl udělat potom mnohem víc, kdyby udělal to, co měl.

Všechny ty ideje mohl prosadit skutečně, že ano? Demokratický diktátor. To je systém Nietzsche, prolhat se k pravdě. To by býval byl prezident, že ano? Přímo radost. To jsou ty naše české problémy. Potom chceme, aby naši politici byli státníci. Odkud mají brát víru, když toto jsou problémy na vysoké škole? Nechejme toho, to je prkotina. Vraťme se k normám.

Jedna věc je jasná. My si nemůžeme dovolit ten luxus vracet se k Aristotelovi nebo Platonovi a normy chápat jako věčná, nadčasová, nad-dějinná jsoucna, jakési neměnné normy vší normality. Musíme vědět, že takovýchto jsoucnen není. A jestliže Nietzsche hovoří o nihilismu jako o znehodnocení všech norem, tak má pravdu a je to pozitivní varování, protože ty hodnoty byly jen hypostazované, ty věčné hodnoty. To byly výmysly a ty nemohly platit stále. Mohou platit nějaký čas, dokud to funguje, ale pak to přestane fungovat a tím pádem musejí být nové.

A teď ve chvíli, kdy na to nejsme připravení a stále mluvíme o věčných normách, tak samozřejmě naprostá většina rozumných lidí už tomu věřit nebude, že jsou nějaké věčné normy. A protože tady filozofie nesplnila své poslání, to jest aby v této kritické chvíli nabídla jiné řešení než to antické, tak došlo i k tomu pocitu nihilismu, k té náladě nihilistické. Že prostě není žádných norem. Ale odkud plyne myšlenka, že když nejsou věčné a neměnné, tak že nejsou žádné? Z čeho to vyplývá?

Není daleko rozumnější si představovat, že normy jsou přiměřené situaci a že v každé situaci je normou něco jiného? Ne proto, že to je relativní v tom běžném smyslu, ale že to je relativní v tom správném smyslu, že to je vždycky v relaci k té dané konkrétní situaci. Není rozumné si myslet, že normy jsou závazkem pro každého z nás, pro každého jinak? Proč to má být pro všechny stejné? Pro každého jinak, a že to je norma, které každý má dostát. To není libovůle. Ne že on si to napředstavuje, ale jak to opravdu pro něj platí.

Odkad' to platí, že to je relativismus? To nemusí být relativismus. To může být důraz na to, že ty normy jsou situační. Ale jsou to normy, které nejsou vyvozeny, odvozeny ze situace, nýbrž které platí pro tu situaci. Ale protože každá situace je jiná, tak pro každou platí jiné normy. Jistě, jistě podoby se tam najdou, najde se tam jakási tradice, návaznost. Ale tomu musíme porozumět. Tak jako rozumíme dějinám filozofie, tak musíme rozumět dějinám toho chápání norem. A dokonce snad i můžeme mluvit o jistých dějinách té oblasti norem, které nejsou, ale které přicházejí, které nás oslovují.

Tady je otevřená cesta k jakési interpretaci, která nebude vázána ani na to antické Řecko, ani na ten moderní evropský nihilismus. Který prostě když škrtl ty věčné neměnné normy, které by nám notabene k ničemu nebyly... Prosím vás, co existuje pro lidský život v těch nejvyšších rovinách, aby to bylo furt stejné? Aby to byl pořád nějaký muštr, nějaký tahák, který by bylo možno opisovat? My si zakládáme na tom, že evropské lidstvo jde cestou stále vyšší a hlubší personalizace. A personalizace znamená nebýt stejný jako ti druzí, nýbrž každý aby byl jedinečnou, nezaměnitelnou bytostí. A to je přesně křesťanský přístup. Každý je jménem povolán Bohem. To víte.

Není rozdílu mezi chudým, bohatým, chytrým, hloupým, každý to je člověk, který stojí tváří v tvář před Bohem, osobně, bez zprostředkování. Nepotřebuje nikoho, aby mu to nějak přežvýkal. Jestliže tohle je smysl evropských dějin, pak musíme vědět, že cesta k personalizaci nemůže jít připodobňováním nebo spravováním se nějakými neměnnými, mrtvými normami, které prostě nežijí.

Ty normy musejí jít s námi. Přesněji řečeno před námi, pro nás, před námi. Musejí k nám přicházet tak, že jsou dřív než my. Ne že jsou naším výrobkem. Musejí to být normy, které přicházejí k nám osobně, které nás osobně oslovují. Já se nemůžu odpovídat normám, které oslovují mého kolegu, příbuzného, mého souseda nebo nějaké naše sousední království nebo nějakou říši někde jinde. Orientovat se na to, co oslovuje nás. My jsme povinni se to pokoušet pochopit. A pochopitelně to oslovení teď my filozoficky musíme nějakým způsobem interpretovat. Protože to není něco, co je někde napsané, co je vytesané do kamene jako desatero, co nám někdo pošle jako nějaký úřední dopis s pečeti. První setkání je, že musíme mít tykadla, my musíme mít antény, my musíme být schopni naslouchat. A ne mít předem odpovědi, nýbrž odpovídat na ty konkrétní situační normy, na ty situační výzvy.

Já to tady líčím takhle naprosto dogmaticky, naprosto bez zdůvodnění, a jenom ukazuju, že to je jedna z možností. Že prostě tady není jenom ta alternativa buď věčné neměnné hodnoty, a nebo nic. Samozřejmě, kdo se vyzná v nihilismu, to je cesta do pekel. Ten skutečný nihilismus. Ten evropský nihilismus musíme nově pochopit. To je velký krok kupředu, sice špatně pochopený, a v tom špatném pochopení je znehodnocen. Velký krok kupředu je v tom, že víme, že pravda není věčná, neměnná. Nýbrž, že pravda je cosi živého, co žije podobně jako my. A oslovuje nás vždycky zvlášť.

Že spravedlnost není jedna velká spravedlnost někde napsaná v nebi. Spravedlivé je vždycky konkrétně tohle a nespravedlivé tohle. A my to musíme rozpoznat. To nám nikdo nenapíše, aby se to podepsalo a my se podle toho mohli řídit. Takhle se chovají malé děti, ale ne Evropané. My to musíme rozpoznávat. Tady to není jako houska na krámě. Je to útok na naše svědomí. Kdo je schopen rozumné úvahy a má kultivované svědomí, tak to rozpozná vždycky, co je spravedlivé. A když udělá chybu, rozpozná, že to byla chyba a už ji neudělá podruhé. A nevrací se k tomu, co říkali už předtím a co říkali jeho rodiče a babička a já nevím co všechno, jako pes k vývratku svému. Nýbrž je otevřen nové situaci, že nová situace vyžaduje taky nové normy. Ale ne proto, že to je výplod té situace, výplod vývoje.

Ne, naopak, ten vývoj je podmíněn tím, jak předchází tomu vývoji ty nové normy. Otázka naše je teď se pokusit porozumět té nové normě. Když jí neporozumíme, tak nám zbývá jediné ten nihilismus, anebo návrat k těm starým, které nefungují už. Ani jedna ani druhá není perspektiva. Nám nezůstává nic jiného, než se pokusit, ne stanovit normy, nýbrž porozumět.

A tadyhle v té souvislosti to může platit pro všechno, co v češtině je to slovo odvozeno od pravé ruky, to znamená spravedlnost, právo, všechno správné, pravda a tak dál. Tohle to všechno nazvěme pravdou zástupně. Nakonec koneckonců pravda je to nejvyšší. Co je spravedlivé a co je nespravedlivé, to se ukáže jediné ve světle pravdy. Co je právem a co je neprávem, zase se ukáže ve světle pravdy. Nakonec jediné pravda ukáže všechno, jak to opravdu má být. Čili i pro to, co je to pravé, není to předem dané, ale i pro to, co je pravé, rozhodující je pravda. Čili v tomto smyslu má smysl tu pravdu pověřit jinými významy, to slovo pravda pověřit jinými významy, než jsme běžně zvyklí. Pravda není pravdivý soud. Pravdivý soud je odpověď na výzvu pravdy.

Místem pravdy není soud, výrok, jak říkal Aristoteles. Nýbrž místem pravdy je celý ten proces. Především naše aktivita. Tam, kde něco děláme, tam se rozhoduje o tom, jestli je to správné nebo není. Jestli je to pravé nebo nepravé. A je jedno, jestli myslíme nebo něco děláme. Oboje ve světle pravdy se ukazuje jako správné nebo nesprávné.

A když si probouráme ty staré zaběhané schémata a když se naučíme vidět věci takhle, tak máme předpoklad, abychom mohli poznávat novým způsobem. My nemůžeme předem říct, jaké ty normy jsou, jestliže se vůbec nenaučíme nově to vidět. To, co já tady doporučuju, je jaksí opustit schémata. Já tady neříkám konkrétně, co máme dělat. Já nevím. Každý z nás se musí pokoušet to dělat co nejlíp

a asi se v tom bude dlouho mýlit a musíme o sobě navzájem vědět. Když někdo udělá omyl, musí říct druhý, že udělal omyl. A ne předstírat, že neudělal omyl.

My potřebujeme teď lidi, kteří přesně vědí, kde dělají chyby a kde udělali a kde se k tomu přiznají. My tady máme plnou společnost lidí, kteří dělali čtyřicet let chyby nebo padesát let chyby a nejsou ochotni se k tomu přiznat. Ty lidi jsou k ničemu. My nemáme, a zejména vy mladí nemáte, čemu se od nich naučit. Leda tomu, jak se maskují chyby, jak se zastírají chyby. A to není jenom u nás, to je evropská situace vůbec. Já jsem si stěžoval, jak tady lidi, o kterých všichni vědí, jak spolupracovali, jak kolaborovali, jak se dneska tváří, jako by z toho nikdy nebylo. Stěžoval jsem si jednomu starému příteli, který je profesorem na Amsterdamské univerzitě. On říkal: „V naší rodině (je mladší, on se narodil někdy za války, takže o válce nic neví), v naší rodině se nikdy o době válečné nemluvilo.“ Prosím, to je Holandsko! Holandsko bylo daleko rezistentnější, než jsme byli třeba my a ovšem než byli Francouzi třeba. Ve Francii se kolaborovalo naprosto masově. Ale v tom Holandsku málo. Holanďani zachránili spoustu Židů třeba. Tady se vůbec nikdo o to nepokusil u nás.

V naší rodině se nikdy o tom nemluvilo. Prostě až do smrti mých rodičů o období války se nemluvilo. Já jsem se radši neptal. Já jsem tu a tam něco zaslechl a věděl jsem, že o tom nechtějí mluvit a že mají důvody, proč o tom nechtějí mluvit. Tak jsem se neptal. To je hrůza. My jsme dneska ve stejné situaci. Buď se o tom nechce mluvit, anebo se bájí, vykládají se báchorky. Každý si vymýšlí, jaký byl hrdina. Všecko bylo jinak. A to, že se o tom nemluví, znamená, že to neseme jako zátěž na svém hřbetě dál, nad svým ramenem dál. Zbavit je možno se toho jedině, když je to nazváno pravým jménem a když se lidé k tomu přiznají. Bez toho to dál nejde. Lidé, kteří kolaborovali v minulosti, budou kolaborovat dneska znova a my nevíme, proč vlastně jsou pro ten nový režim. Oni jsou jenom proto, že to je zase režim. Jim je jedno, jestli je demokratický nebo diktátorský nebo komunistický nebo pravostranný. Je jim to fuk, hlavně když... věty, které asi tak zvítězí, aby se k tomu mohli dát: První je, že sport se mění a že teď se neví... To je z nervozity. Oni by chtěli, aby už to jednou bylo hotové, aby to bylo celkem slušné, aby to nepadlo a oni se mohli bez rizika k tomu přidat. To je ten archaický, mýtický způsob. Člověk chce splynout s něčím skutečným. To je jen o malinko méně směšné – ono to není moc směšné, to je taky spíš k pláči – a to patří k věci. Ta otázka nihilismu a pádu hodnot souvisí ještě s jednou věcí, která právě tímhle byla tematizována a tím bych skončil.

Naprostá většina lidí v moderních společnostech, v těch společnostech nihilistických, nejsou sami sebou. Nejenom že sebe nemají pod kontrolou, oni o sobě nechtějí vědět. Oni nechtějí o sobě myslet. Oni se vyhýbají reflexi. Naprostá většina lidí v těchto společnostech nechce vědět o tom, že umřou. Nechce vědět o tom, co vlastně dělají, jaký to má smysl. Oni si to přemalovávají na nějaké jiné věci, ale nekladou si otázku, jaký má smysl jejich život. A protože to je strašná nouze, která se nežije snadno, tak potřebují se něčím odreagovat. Potřebují zařvat, zapít tu nouzi. A dělají to buď drogami jakéhokoliv typu – oni se potřebují opít, oni potřebují opium. Právě ti lidé potřebují opium, ne jak to Marx říkal, že náboženství je opium. Tohle je pseudonáboženské a tvrdé opium. To je náhražka, to je surogát toho, co dřív fungovalo jako náboženství.

A to má ty nejrůznější formy, kdy člověk se potřebuje s něčím identifikovat. Protože sám nic není a ví, že nic není, tak se potřebuje identifikovat. On sice má jakési postavení, jenže on v tom postavení se necítí, on se nechce vůbec cítit jako on sám. On chce od sebe odvádět soustavně pozornost. On potřebuje čumět na televizi, on potřebuje chodit na fotbal a tam se vyřvat. On potřebuje se poprat s někým, potřebuje vytvořit nějaké skupinky a teď ty támhle lynčovat a támhle ty, co se oholej, a druhý zas narůst dlouhé vlasy. Potřebuje se vždycky identifikovat s nějakou skupinou. Poněvadž on není, sám není nic. Potom je slávista nebo sparťan nebo prostě... Víte, jak je to v Anglii. Tam ta nezaměstnanost, oni berou nějaké ty prachy a nuděj se a oni nejsou nic a nikdo je nepotřebuje. Oni

dostávají pár... není to ani k životu, ani k smrti, tak prostě oni lítají do Amsterdamu a tam se seperou, takže jsou z toho mrtví po fotbale. To je ta situace, ve které jsme.

Prostě oni nejsou nikdo. A nemají tušení, že také pro ně jsou nějaké normy. Že pro ně platí nějaké výzvy. Jak by to mohli vědět, když oni nejsou vlastně? Oni vegetují. Oni ještě neustavili svůj subjekt. Jediné, co potřebují, je s někým se identifikovat. Odtud ten kult zpěváků. Mladí lidi nevědí... Identifikují se, tam to je neškodná věc. Může se někdo identifikovat s politikem, může se někdo identifikovat s nějakým vědcem, může se identifikovat já nevím s nějakým spisovatelem... To je těžký. To by musel dělat to, co dělá on. Nejlépe je se identifikovat s někým, který prostě jenom má lepší talent, ale jinak je stejný jako my. Je to vůl jako my a jenom si zpívá. To se to krásně identifikuje. To, že nemůžu zpívat, to není má vina, a všechno jiný já můžu napodobit.

No to je konec Evropy. Prostě my se ocitáme v situaci, kdy tohleto musíme vzít jako vážnou věc. První, kdo to musí vzít jako zcela vážnou věc, to je intelligence. A z té intelligence na prvním místě filozofové. Musí tomu rozumět ne v rámci úzké odbornosti, nýbrž rozumět tomu celku. A musejí najít způsob, jak komunikovat s politiky. Poněvadž politikové jsou filozofům velmi blízko, mají k nim velmi blízko, protože politika a filozofie mají něco společného. Také v politice jsou špatnými politiky úzcí odborníci. Mě zarazila jedna věc. Poslouchal jsem premiéra, ten rozhovor s novináři. A především mě zarazilo, jak ti novináři jsou hloupí. On na ně nestačil... a on levou zadní to všechno zvládal. Tak to je jedna věc. My nemáme chytrý novináře. Oni se ptají na základní otázky, oni nevědí, o co jde. To je důkaz. Že to nevědí ty lidi ze střední generace... Ti starý tam nebyli, pro většinu platí, že starý jsme odepsali, ale ty mladý lidi by měli vědět, o co jde. Jsou to chytrý lidi, bylo jasné, že to jsou inteligenti. Ale ať tam byl ten nebo onen... Lidovek tam byl třeba... tak to nebyli takoví perspektivní, jim prostě něco chybí. No co jim chybí? Oni nestudovali nikdy. Oni prostě myslí, že všechno je šikovnost.

Ale o čem jsem chtěl mluvit, je, že Klaus tam postavil takovou dost zajímavou otázku. „No tak vy jste se teď chopili té nejdůležitější věci, jak říkáte, to jest ekonomické reformy.“ Údajně prohlásil, že je vlastně autorem, on to pak upravil... Ukázal velmi chytře na to, že si vůbec počínal mnohem lépe než jiní. Ukázal na to, že to, jaké otázky kladou, dokazuje, že on měl pravdu. Že prostě už oni počítají s tím, že se něco stalo. Měl velkou pravdu. A pak tam říká: „No a teď ale, když vlastně ta reforma je hotová, tak co vy budete dělat? Vy jste sami ekonomové. A teď půjde o jiné věci. Máte ve straně a nebo v těch dalších stranách koalice, máte tam dost odborníků na ty jiné věci? Čím vy jste si to pojistili a co na to Klaus odpoví?“

Všimli jste si toho, co na to Klaus odpověděl? „Víte, to jsme si zrovna říkali s Dybou, šli jsme někam dolů... a říkali jsme si: No, tak teď budou Vánoce, pár dní volna, tak se budeme asi muset načíst nějaký ty nový odbornosti.“ Zase to budou ty starý lidi. Zase to budou ti, který dělali tu ekonomii, tak budou teď dělat ty jiné věci. Úplně jako za komunistů. Prostě když je někdo ředitel a neobstojí ve stavbě silnic a železnic, tak ho dají na prvky komunikace a zase je ředitelem. To já jsem zažil konkrétně, když jsem tam byl topičem. Evidentně neschopní lidé, to jsou géniové. Ty můžou dělat cokoli. První věc byla ekonomická reforma, udělali ji oni. Teď bude morální reforma, tak ji udělají zase oni. Prostě jenom naštudují nějaký ty základy. Mně se to nezdá tak jednoduchý. Ale prosím vás, nemůžeme přece filosofovi vyčítat, když ve filosofii to není lepší než u těch horších. To je ten problém.

My musíme počítat ne s tím, co se děje teď. Teď nám nic tak zlého nehrozí, my si můžeme dovolit mít takové politiky odborníky. I když by bylo lépe mít politiky, kteří vědí, že politika se týká celé polis, celé obce, všeho, co k polis patří. A v tom je politika blízko filosofii. Jako filosof nesmí zapomenout na celek, tak ani politik na něj nesmí zapomenout, i když politikovi nejde o univerzum, nýbrž jenom o tu malou obec, Českou republiku. Ale my to přežijeme. Ale jak to bude v budoucnu? Tam náprava

nepřijde od těch odborníků. Ti odborníci jsou nezbytní, bez nich to nejde. Ale oni nevědí v podstatě, co dělají. Oni vždycky naštudují nějakou knížku z oboru. Třeba i jenom jednu knížku, já vím, že to je zjednodušené. Jeden obor. Tady jsou ty výzvy, kterým je třeba rozumět. A na to ještě žádný knížky nejsou.

A kdo jiný tomu má čelit než ten politik? Ten musí přece dělat něco do budoucnosti. Ten nemůže jenom počítat do příštích voleb. Každý politik musí mít alespoň tuchu, myslí, on o tom asi nemůže mluvit. To patří taky k politice, že se nemůže říkat všechno. Politik nemůže říkat všechno, běda filosofovi, který by neřekl všechno. Ale politik si to musí pomyslet. Musí to vědět. Každý politik musí vědět, co chce dělat za dvacet let. I když třeba už nebude žít. Ať se má dělat. Když to nemá, tak pragmatika, jak se na to „po nás potopa“, pragmaticky všechno, to je nesmysl. To je jako když někdo jede na kole a řídí se podle předního kola.

Ale je potřeba mít koncepci. My potřebujeme politiky, kteří mají jistou představu, jak má ta společnost vypadat. A musíme mít politiky, kteří jsou hotovi, když to nejde jejich cestou, tak prostě jít od toho. A počkat, až zase to selže a oni budou moci nabídnout svůj program a každý už bude předem vědět, jaký ten program jejich je. To, co udělal teď... Ten, který udělal obrovský kus práce a mohl zůstat v politice, kdyby změnil některý způsob. Ale on nezměnil. On si mohl dovolit nabídnout, že ukončí tu svoji kariéru za těch a těch podmínek. On si mohl diktovat podmínky, za jakých je ochoten dělat prezidenta. Tady prostě diktují ti nejnižší typy. Diktují, co ten prezident musí vyslechnout, než ho ten parlament zvolí. To je ten nesmysl.

Tak to bylo za první republiky taky. Jenomže nebyli tak sprostí, jako jsou dneska. Ale tam říčili, jeden za druhým si bral slovo a nadávali na toho, kdo má být zvolený a sprostě útočili na toho, kdo má být zvolený, a je tam jako jediný kandidát. To, že tomu stud tenkrát nezabránil, k tomu nezapomenout... on tam je předseda, aby takovéhohle chlapa vedl k pořádku. Prostě to je nesnesitelná záležitost, ještě se to vysílá v televizi. Kde to jsme? To je úplně jak dvacátá léta v Německu. To je třeba vědět, to je třeba vidět dobře.

No, takže tím končím. Budeme to mít ještě příští týden a takový nový rozjezd si dáme do toho příštího semestru. Je vám jasné, že to mířím k tomu, abychom si něco, co je v podstatě, řekli o těch nepředmětných skutečnostech. Proto jsme začali s těmi normami. Prostě my nemůžeme filosofovat jenom o předmětech. A myslet si, že když něco nemá předmětnou skutečnost, tak že to prostě není. To je ta chyba, kdy ten správný evropský nihilismus, který řekl ne věčným hodnotám, je interpretován jako svět bez hodnot. Nebo koncepce světa bez hodnot. Hodnoty jsou, normy jsou, ale jsou živé. Žijou. Jsou situační. Do každé situace jsou zaměřeny určitým způsobem. A je třeba být na to patřičně vnímavý.